

مقایسه نقش و وظایف فارغ التحصیلان دوره‌های کاردانی و کارشناسی کتابداری: آیا به هر دو سطح نیاز است؟

دکتر فاطمه سبکروح و دکتر مهرانگیز حریری
استادیار عضو هیأت علمی - مدیر کتابخانه مرکزی

مقدمه

از نظر برنامه مصوب کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران نقش و توانایی کاردانها و کارشناسان مشخص است بنابراین فرض بر این بوده است که سطوح مختلف آموزشی مورد نیاز است. اما در عمل فارغ‌التحصیلان در جایگاه‌های یکدیگر قرار می‌گیرند و نقش و توانایی کاردانها و کارشناسان در کتابخانه‌ها مشخص نیست. عملاً مشاهده می‌شود که تداخل در وظایف و یا امور محوله وجود دارد. ضرر و زیان ناشی از این جریان عبارتند از: الف: صرف هزینه و سرمایه‌گذاری مالی

هر حرفه‌ای به منظور رسیدن به اهداف خود در مقابل جامعه، مسئولیت حفظ اعضاء آن حرفه را در سطحی که هم از نظر تعداد و هم از نظر کیفیت کافی باشد، به عهده دارد. مسئولیت دیگر حرفه این است که صلاحیت اعضاء را در مقابل تغییرات دائمی نیازها و احتیاجات جامعه حفظ نماید. حرفه کتابداری در ایران نیز برای پی بردن به محدودیت‌هایش و به منظور تصمیم‌گیری درست و عاقلانه درباره برنامه‌های آموزشی خود باید مرتباً تغییر نیازها را بررسی نماید.

در این مورد در ایران صورت نگرفته است در خارج از ایران تحقیقاتی که بخشی از آن با کار حاضر هماهنگی دارد در زمینه کتابداری انجام گرفته است. در زمینه‌های دیگر که دو سطح مشخص کردانی و کارشناسی آموزش داده می‌شود کارهایی انجام گرفته است که به دو مورد آن اشاره می‌شود.

Makinen (۱۹۹۳) به تحقیقی که در سال ۱۹۶۹ بوسیله انجمن کتابداران پزشکی آمریکا به منظور تعیین ویژگی‌های کارکنان کتابخانه‌های علوم بهداشتی و تصمیم‌گیری در مورد نیازهای آموزشی آنها انجام گرفت اشاره می‌کند. یکی از نتایج این تحقیق این بود که کتابداران اغلب کارهای غیرحرفه‌ای را انجام می‌دهند که باعث از دست دادن استعداد و موقعیت حرفه‌ای آنها می‌شود و پیشنهاد می‌کند که باید کارهای مناسب به کتابداران حرفه‌ای و نیمه حرفه‌ای واگذار شود تا بتوان از کادر حرفه‌ای در حد امکان به خوبی و به طور مؤثری استفاده کرد.^(۱)

همین شخص به تحقیق دیگری که در سال ۱۹۷۶ بوسیله انجمن کتابداران پزشکی به منظور ایجاد شرایط تأیید کردن کارکنان کتابخانه‌های علوم بهداشتی صورت گرفت اشاره می‌کند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که کارکنانی که در کتابخانه‌های کوچکتر کار می‌کنند کارهای سطح بالاتری را نسبت به آنهایی که در کتابخانه‌های بزرگتر کار می‌کنند انجام می‌دهند و پیشنهاد می‌کند که باید به رؤسای کتابخانه‌های علوم بهداشتی در مورد تعریف و استفاده از کارکنانها اطلاعات داده شود تا ابهام قابل توجه آنها در این خصوص رفع گردد.^(۲)

گزارش تحقیق Makinen و همکارانش که در سال ۱۹۸۹ در آمریکا انجام گرفت در سال ۱۹۹۳ منتشر شد. پرسشنامه‌ای حاوی ۴۴ سؤال برای ۱۲۰ مدیر کتابخانه علوم پزشکی ارسال شد تا نظر آنها را در مورد این که چه نوع کارهایی را به کارکنانها واگذار می‌کنند، جویا شود. سؤالا شامل کارهای تخصصی مانند فهرست‌نویسی بنیادی و یا جستجوی پایگاههای اطلاعاتی نیز بود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که ۸۵ درصد از مدیران کتابخانه‌ها کار سرپرستی امانت و ۷۵ درصد از آنها سرپرستی امانت بین کتابخانه‌ای و ارائه مدرک را به کارکنانها واگذار کرده‌اند. در مورد کارهای کمی پیچیده‌تر نیز تقریباً در تمام زمینه‌ها کارکنانها به کار گمارده شده‌اند و تراکم بیشتر در مورد

برای تربیت کارشناس در حالی که تعدادی در جایگاه کاردان قرار می‌گیرند.

ب: سرمایه‌گذاری قابل توجه نیروی انسانی، علی‌رغم کمبود کادر آموزشی برای تربیت گروهی که از نظر بهره‌دهی تفاوت چندانی با کارکنان ندارند.

ج: قبول کارهای سطح پایین‌تر و در سطح کاردان بوسیله کارشناسان به علت مشخص نبودن وظایف که این امر موجب شده نه تنها جای آنها را اشغال کنند بلکه از حقوق و مزایای بالاتری بهره‌گیرند. در مقابل تعدادی از کارکنانها با انجام کاری به ظاهر سطح بالا و با توانایی و حقوق کمتر کار می‌کنند.

د: اشتغال فردی با توانایی محدود در محلی که نیاز به کارآیی بیشتر دارد باعث افت کار کتابخانه‌ها نیز می‌شود و عملاً سطح سرویس‌دهی کتابخانه تنزل می‌یابد.

هدف این پژوهش عبارت است از تعیین نقش و وظایف فارغ‌التحصیلان دوره‌های کردانی و کارشناسی در عمل به منظور ارزیابی کارآیی سطوح آموزشی این افراد و بهره‌وری از آنها در کتابخانه‌ها.

اهداف ویژه پژوهش عبارتند از تعیین نقش و وظایف کارکنانها براساس برنامه مصوب؛ تعیین نقش و وظایف کارشناسان براساس برنامه مصوب؛ تعیین نقش و وظایف کارکنانها در محیط کتابخانه؛ تعیین نقش و وظایف کارشناسان در محیط کتابخانه و مقایسه نقش و توانایی عملی و مورد انتظار برای هر یک از این دو سطح. برای انجام این مطالعه دو فرضیه زیر در نظر گرفته شد.

- ۱- بیش از نیمی از فعالیتهایی را که کارکنانها و کارشناسان در کتابخانه‌ها انجام می‌دهند یا یکدیگر مشترک است.
- ۲- بیش از نیمی از فعالیتهایی که برای کارکنانها پیش‌بینی شده است بوسیله کارشناسان انجام می‌گیرد.

این پژوهش به سؤالا‌های زیر نیز پاسخ گفته است:

- کارکنانها بیشتر در چه پست‌هایی مشغول بکار هستند
- کارشناسان بیشتر در چه پست‌هایی مشغول بکار هستند
- چه نوع کارهای مربوط به کارکنانها را کارشناسان انجام می‌دهند
- چه نوع کارهای مربوط به کارشناسان را کارکنانها انجام می‌دهند

بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که تاکنون تحقیقی

امانت دیده شده است. در مورد کارهای پیچیده نیز تقریباً در تمام زمینه‌ها کار به کاردان‌ها واگذار شده ولی نه به اندازه کارهای ساده. تقریباً نیمی از مدیران اظهار داشته‌اند که کارهای پیچیده واحد فهرست‌نویسی را به کاردان‌ها واگذار کرده‌اند.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که چه فعالیت‌هایی به کتابداران نیمه حرفه‌ای واگذار می‌شود. معلوم نیست که در چه صورتی کار سرپرستی و یا کار معمولی توسط مدیران کتابخانه به این‌گونه کتابداران واگذار می‌شود. Makinen نتیجه می‌گیرد که بیشتر کادر کتابخانه‌های علوم بهداشتی را کاردان‌ها تشکیل می‌دهند و نقش مهمی را در ارائه خدمت در این کتابخانه‌ها ایفا می‌کنند. در بسیاری از این کتابخانه‌ها کاردان‌ها کارهای حیاتی را انجام می‌دهند که در گذشته آنها را بیشتر مناسب کتابداران می‌دانستند.^(۳)

در زمینه مدیریت اطلاعات بهداشتی. Johns و Blide (1990) نتیجه تحقیقی را که توسط انجمن مدارک پزشکی آمریکا در سال ۱۹۸۷ صورت گرفت و حاصل آن مشخص کردن ۶۳ مسؤلیت برای کاردان‌ها و ۱۱۵ مسؤلیت برای کارشناسان بود را گزارش می‌کند.

هدف این تحقیق علاوه بر تعیین نقش و وظایف کارکنانی که وارد بازار کار می‌شوند، این بود که آیا اختلاف معنی‌داری بین شرایط ورود به کار برای کاردان‌ها و کارشناسان وجود دارد یا خیر. به این منظور پرسشنامه‌ای با ۱۱۱ وظیفه برای کاردان‌ها و ۱۵۰ وظیفه برای کارشناسان تهیه و توزیع شد که از این تعداد ۴۳ وظیفه برای هر دو گروه مشترک بود. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برای ۲۶ وظیفه (۶۰٪) با $(P < 0/01)$ اختلاف معنی‌داری بین وظایف انجام شده بوسیله کاردان‌ها و کارشناسان وجود دارد. که این اختلاف مربوط به این است که کارشناسان بیشتر این کارها را انجام داده‌اند. نتیجه همین پژوهش نشان می‌دهد که ۷۳ درصد از کارشناسان در پست‌های مدیریت قرار دارند. در صورتی که فقط ۳۴ درصد از کاردان‌ها به این پست‌ها راه یافته‌اند.^(۴)

در ادامه همین تحقیق نیز Osborn (۱۹۹۲) پژوهش دیگری را انجام داد که هدف آن تعیین وظیفه کارکنان مدارک پزشکی در بیمارستانها بود. وی دو سؤال عمده را مطرح کرد:

۱- آیا نقش کارکنان مدارک پزشکی با توجه به درجه تحصیلی، پست، وسعت بیمارستان و یا سال‌های تجربه آنها

تفاوت دارد؟

۲- نقش مناسب و حقیقی کارکنان مدارک پزشکی با توجه به درجه تحصیلی پست، وسعت بیمارستان و سال‌های تجربه آنها چیست؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که متغیر پست فعلی بیشتر قابل تمیز بود در صورتی که درجه تحصیلی کمتر قابل تمیز بود وی عدم تأثیر متغیر درجه را ناشی از محتوای برنامه آموزشی کاردانی و کارشناسی می‌داند و در آخر پیشنهاد می‌کند که نیاز به دو سطح تحصیلی مورد مطالعه قرار گیرد و در صورت نیاز به هر دو سطح نقش‌ها مشخص‌تر شده و برنامه آموزشی با سرفصل‌هایی که نقش‌ها را بیشتر تعیین کند تهیه شود.^(۵)

روش کار

آمار گردآوری شده از ۵ گروه کتابداری نشان داد که ۹۱۲ کاردان و ۱۵۲ کارشناس فارغ‌التحصیل شده‌اند که رقم حقیقی بیش از این است. تعداد ۱۸۰ پرسشنامه به صورت تصادفی برای انواع کتابخانه‌هایی که به نظر می‌رسید فارغ‌التحصیلان در آنها بکار اشتغال دارند از طریق حضوری یا پست در خردادماه ۱۳۷۳ توزیع شد. تعداد ۱۳۵ (۷۵٪) پرسشنامه تا آخر شهریورماه ۷۳ برگشت داده شد که ۹ مورد آن غیرقابل استفاده بود.

از تعداد ۱۲۶ (۷۰٪) پرسشنامه قابل استفاده ۵۸ مورد بوسیله کارشناسان و ۶۸ مورد بوسیله کاردان‌ها تکمیل شده بود. برای تنظیم پرسشنامه سرفصل‌های دوره کاردانی و کارشناسی به دقت مورد بررسی قرار گرفت و درسها به دو دسته کلی، آنهایی که بیشتر جنبه کسب اطلاع داشته‌اند مانند کتابخانه و کتابداری و درسهایی که جنبه کاربردی داشته‌اند تقسیم شد. از نوع دوم درسها سیاه‌ای از فعالیت‌های کتابخانه استخراج شد. براساس این سیاهه ۸۸ سؤال بسته در پنج گروه فعالیت عمده قرار داده شد و سه سؤال باز و دو آزمون در ارتباط با مصاحبه مرجع و استفاده از انواع منابع مرجع تهیه شده پرسشنامه بوسیله ۱۰ نفر به صورت آزمایشی تکمیل شد. از آزمون z و t برای آزمون فرضیه استفاده شد.

یافته‌ها

جدول شماره یک نشان می‌دهد که ۳۷/۴ درصد از کتابداران در کتابخانه‌های دانشگاهی مشغول بکارند. ۵۷/۳ درصد از کارداناها و ۶۵/۵ درصد از کارشناسان و به طور کلی ۶۱/۲ درصد از کتابداران در دانشگاهها به کار اشتغال دارند. هیچ یک از فارغ‌التحصیلان در مساجد و حسینیه‌ها مشغول بکار نیستند.

از نظر نوع استخدام، ۵۷/۸ درصد از کارداناها ۶۳/۸ درصد از کارشناسان و به طور کلی ۶۱/۱ درصد از کتابداران به صورت رسمی استخدام شده‌اند.

جدول شماره دو نشان می‌دهد که قریب به ۷۰ درصد از کارداناها و ۴۳/۱ درصد از کارشناسان و به طور کلی نزدیک به ۵۲ کتابداران دارای پست و یا سمتی به نام کتابدار هستند. ۴/۴ درصد از کارداناها و ۱۲/۱ درصد کارشناسان و به طور کلی ۷/۹ درصد از کتابداران در پست‌های مدیریت قرار دارند و ۹/۵ درصد از کتابداران در پست‌های سرپرستی مشغول بکارند.

جدول شماره سه نوع فعالیت‌های در نظر گرفته شده برای کتابداران براساس سرفصل‌های کاردانی و کارشناسی را نشان می‌دهد. مشاهده می‌شود که به طور کلی ۲۹/۶ درصد از فعالیت‌های کتابخانه‌ها به طور مشترک برای کارداناها و

کارشناسان در نظر گرفته شده است. با توجه به سرفصل‌های دروس و اطلاعات جدول شماره سه فرضیه اول پژوهش یعنی این که بیش از نیمی از فعالیت‌هایی را که کارداناها و کارشناسان در کتابخانه‌ها انجام می‌دهند با یکدیگر مشترک است رد می‌شود و تنها در مورد فعالیت‌های مربوط به خدمات عمومی این فرضیه پذیرفته می‌شود.

جدول شماره چهار نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۰ درصد از فعالیت‌های مجموعه‌سازی، بیش از ۵۰ درصد از فعالیت‌های سازماندهی و ۱۰۰ درصد از فعالیت‌های خدمات عمومی را که کارشناسان انجام می‌دهند توسط کارداناها نیز قابل اجرا است ولی در مجموع تنها ۳۵/۳ درصد از فعالیت‌ها توسط کارداناها قابل انجام است. آزمون z نشان می‌دهد که در فعالیت سازماندهی در سطح (0/01 =) و مقدار $z=4/52$ و در فعالیت خدمات عمومی در سطح (0/05 =) مقدار $z=1/8$ تفاوت معنی‌داری بین نسبت فعالیت‌های مشاهده شده و مورد انتظار وجود دارد که فرضیه دوم پژوهش را برای این فعالیت‌ها تأیید می‌کند. اما در مجموع آزمون z رقم 0/80 را نشان می‌دهد که در این صورت فرضیه دوم پژوهش نیز رد می‌شود. همین جدول نشان می‌دهد که در کل ۸/۵ درصد از فعالیت‌هایی که صرفاً برای کارداناها در نظر گرفته شده است توسط کارشناسان نیز انجام شده است.

جدول شماره ۱ توزیع فراوانی نوع کتابخانه‌های محل خدمت کتابداران

نوع کتابخانه	سطح تحصیلی		کاردان		کارشناس		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
آموزشگاهی	۱	۱/۵	۰	۰	۱	۰/۸	۱	۰/۸
عمومی	۷	۱۰/۳	۰	۰	۷	۵/۶	۷	۵/۶
ملی	۰	۰	۵	۱۱/۶	۵	۳/۸	۱۰	۱۴/۴
کودکان	۰	۰	۱	۱/۷	۱	۰/۸	۲	۲/۸
مسجد/ حسینیه	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
دانشگاهی	۲۷	۳۹/۷	۲۰	۳۴/۵	۴۷	۳۷/۴	۶۷	۹۴/۲
دانشکده‌ای	۱۲	۱۷/۶	۱۸	۲۶/۲	۳۰	۲۳/۸	۴۸	۶۶/۴
تخصصی	۲۱	۳۰/۹	۱۴	۲۰/۳	۳۵	۲۷/۸	۴۹	۶۶/۴
غیره	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع کل	۶۸	۱۰۰	۵۸	۸۵/۳	۱۲۶	۱۰۰	۱۲۶	۱۰۰

جدول شماره ۲ توزیع فراوانی سمت کتابداران مورد بررسی

جمع		کارشناس		کاردان		فعالیت مناسب با سطح تحصیلی
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۵۸/۷	۷۴	۴۳/۱	۲۵	۷۲/۱	۴۹	کتابدار
۷/۹	۱۰	۱۲/۱	۷	۴/۴	۳	مدیریت کتابخانه
۹/۵	۱۲	۱۷/۲	۱۰	۲/۹	۲	مدیریت قسمت
۱۶/۶	۲۱	۲۰/۹	۱۳	۱۳/۲	۹	کارمند قسمت
۳/۷	۴	۵/۲	۳	۱/۵	۱	غیره
۳/۷	۴	۰	۰	۵/۹	۴	مشخص نکرده‌اند
۱۰۰	۱۲۶	۱۰۰	۵۸	۱۰۰	۶۸	جمع کل

جدول شماره ۳ توزیع فراوانی نوع فعالیتهای در نظر گرفته شده برای کتابداران بر اساس سرفصل مصوب کاردانی و کارشناسی

قابل انجام برای کاردانها		جمع		مشترک در هر دو		فقط کارشناسی		فقط کاردانی		نوع فعالیت
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴۵	۹	۱۰۰	۲۰	۲۵	۵	۵۵	۱۱	۲۰	۴	مجموعه سازی
۴۳/۵	۱۰	۱۰۰	۲۳	۳۲/۸	۸	۵۶/۵	۱۳	۸/۷	۲	سازماندهی مواد
۰	۰	۱۰۰	۱۸	۰	۰	۱۰۰	۱۸	۰	۰	مرجع شناسی
۸۱/۳	۱۳	۱۰۰	۱۶	۸۱/۳	۱۳	۱۸/۷	۳	۰	۰	خدمات عمومی
۰	۰	۱۰۰	۱۱	۰	۰	۱۰۰	۱۱	۰	۰	اداره کتابخانه
۳۶/۴	۳۲	۱۰۰	۸۸	۲۹/۶	۲۶	۶۳/۶	۵۶	۶/۸	۶	جمع کل

جدول شماره ۴ توزیع فراوانی فعالیت‌های انجام گرفته توسط کارشناسان با توجه به فعالیت‌های در نظر گرفته شده

نوع فعالیت	فعالیت مناسب با سطح تحصیلی		فقط کاردانی		فقط کارشناسی		مشترک در هر دو		جمع		قابل انجام برای کاردان‌ها	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مجموعه‌سازی	۶۰	۲۲/۱	۱۳۷	۵۰/۶	۷۴	۲۷/۳	۲۷۱	۱۰۰	۱۳۴	۴۹/۴		
سازماندهی مواد	۳۴	۷/۵	۲۰۷	۴۵/۹	۲۱۰	۴۶/۶	۴۵۱	۱۰۰	۲۴۴	۵۴/۱		
مرجع‌شناسی	-	-	۲۲۰	۱۰۰	-	-	۲۲۰	۱۰۰	-	-		
خدمات عمومی	-	-	۰	۰	۱۴	۱۰۰	۱۴	۱۰۰	۱۴	۱۰۰		
اداره کتابخانه	-	-	۱۵۶	۱۰۰	-	-	۱۵۶	۱۰۰	-	-		
جمع کل	۹۴	۸/۵	۷۲۰	۶۴/۷	۲۹۸	۲۶/۸	۱۱۱۲	۱۰۰	۳۹۲	۳۵/۳		

جدول شماره ۵ توزیع فراوانی فعالیت‌های انجام گرفته توسط کاردان‌ها با توجه به فعالیت‌های در نظر گرفته شده

نوع فعالیت	فعالیت مناسب با سطح تحصیلی		فقط کاردانی		فقط کارشناسی		مشترک در هر دو		جمع		قابل انجام برای کاردان‌ها	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مجموعه‌سازی	۱۱۵	۳۴/۲	۱۳۵	۴۰/۲	۸۶	۲۵/۶	۳۳۶	۱۰۰	۲۰۱	۵۹/۹		
سازماندهی مواد	۴۴	۹/۴	۱۹۹	۴۲/۷	۲۲۳	۴۷/۹	۴۶۶	۱۰۰	۲۶۷	۵۷/۳		
مرجع‌شناسی	۰	۰	۱۹۹	۱۰۰	۰	۰	۱۹۹	۱۰۰	۰	۰		
خدمات عمومی	۰	۰	۶	۲۰/۷	۲۳	۷۹/۳	۲۹	۱۰۰	۲۳	۷۹/۳		
اداره کتابخانه	۰	۰	۱۵۰	۱۰۰	۰	۰	۱۵۰	۱۰۰	۰	۰		
جمع کل	۱۵۹	۱۳/۵	۶۸۹	۵۸/۴	۳۳۲	۲۸/۱	۱۱۸۰	۱۰۰	۴۹۱	۴۱/۶		

جدول شماره پنج نشان می‌دهد که کاردانها در کل ۵۸/۴ درصد از فعالیت‌هایی را که باید صرفاً توسط کارشناسان انجام می‌گرفت انجام داده‌اند و ۱۰۰ درصد فعالیت‌هایی را که در زمینه مرجع‌شناسی تخصصی و اداره کتابخانه انجام می‌دهند صرفاً برای کارشناسان در نظر گرفته شده است.

در مقایسه میزان فعالیت‌های مورد مشاهده و مورد انتظار در دو گروه با استفاده از آزمون z مشاهده شد که فعالیت سازماندهی کاردانها در سطح $(\alpha = 0.01)$ و $z = 7/6$ کارشناسان در سطح $(\alpha = 0.01)$ و $z = 5/27$ تفاوت معنی‌داری را نشان می‌دهد. اما با توجه به این که درصد مشاهده شده کمتر از ۵۰ درصد است فرضیه اول در این مورد رد می‌شود. تنها در مورد خدمات عمومی کارشناسان در سطح $(\alpha = 0.05)$ و $z = 1/8$ تفاوت معنی‌داری بین میزان مشاهده شده و میزان مورد انتظار مشاهده می‌شود که به این ترتیب فرضیه پژوهش تنها در این مورد تأیید می‌شود. در سایر موارد تفاوت معنی‌داری به چشم نمی‌خورد یافته‌های پژوهش در مورد آزمون مربوط به مصاحبه مرجع که خاص کارشناسان است، نشان می‌دهد که میانگین جوابهای صحیح در کاردانها $(\mu = 5/25)$ و در کارشناسان $(\mu = 5/51)$ است و انحراف معیار به ترتیب $(0 = 0/41)$ و $(0 = 1/87)$ است. آزمون t نشان می‌دهد که در سطح $(\alpha = 0.001)$ و $t = 6/08$ میانگین پاسخ‌های صحیح در کارشناسان بیش از کاردانها است.

یافته‌های مربوط به استفاده از انواع منابع مرجع که در هر دو گروه مشترک است، نشان می‌دهد که میانگین پاسخ‌های صحیح در کاردانها $(\mu = 9/94)$ و در کارشناسان $(\mu = 10/09)$ و انحراف معیار نیز به ترتیب $(0 = 1/67)$ و $(0 = 1/72)$ است آزمون t نشان می‌دهد که در سطح $(\alpha = 0.05)$ و $t = 1/17$ میانگین پاسخ‌های صحیح در کارشناسان و کاردانها را می‌توان یکی دانست.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد از ۵۶ فعالیتی که فقط برای کارشناسان در نظر گرفته شده، کاردانها تقریباً همه را انجام می‌دهند. بیشترین درصدها به ترتیب عبارتند از انتخاب مواد برای صحافی (۳۳/۸۲٪) در مجموعه فعالیت‌های مجموعه‌سازی، فهرست‌نویسی کتابهای چندجلدی (۴۱/۱۷٪) در مجموعه فعالیت‌های سازماندهی و پاسخ‌گویی به سؤال‌های مرجع پزشکی (۳۶/۷۶٪) در مجموعه فعالیت‌های

مرجع‌شناسی، کتابخوانی (۴/۴۱٪) در مجموعه خدمات عمومی و ویژه، تغییر دکوراسیون داخل کتابخانه (۳۸/۲۳٪) در مجموعه اداره کتابخانه. تنها فعالیتی که انجام نمی‌گیرد هنرهای نمایشی است.

از مجموع ۶ فعالیتی که فقط برای کاردانها در نظر گرفته شده است تمامی آنها بوسیله کارشناسان نیز انجام می‌گیرد. بیشترین درصد مربوط به ثبت کتاب و جین کردن مجموعه (۲۹/۳۱٪) در مجموعه فعالیت‌های مجموعه‌سازی و آماده‌سازی کتاب (۳۹/۶۵٪) در مجموعه سازماندهی مواد می‌باشد.

بحث

هدف اصلی پژوهش عبارت بود از تعیین نقش و وظایف فارغ‌التحصیلان دوره‌های کاردانی و کارشناسی در عمل. با توجه به تفاوتی که در دو سطح آموزشی فارغ‌التحصیلان این رشته وجود دارد، انتظار می‌رفت که در عمل نیز کارشناسان نقش خود را با توجه به برنامه مصوب ایفا نمایند، که یافته‌های این پژوهش در بسیاری از موارد چنین انتظاری را نفی می‌کند. مشاهده شد که ۷۲/۱ درصد از کاردانها و ۴۳/۱ درصد از کارشناسان و به طور کلی نزدیک به $\frac{2}{3}$ کتابداران دارای عنوان کتابدار هستند که معلوم نیست با توجه به چه شرح وظیفه‌ای چنین عنوانی به آنها داده شده است و چرا برای هر دو سطح تحصیلی یک پست عام در نظر گرفته شده است، در صورتی که اگر به دقت به پاسخ‌های داده شده توجه گردد مشخص می‌شود که هر یک از این کتابداران در یک گروه از فعالیت‌های کتابخانه فعالیت بیشتری داشته‌اند ولی برای همگی آنها پست مشابه در نظر گرفته شده است.

در برنامه مصوب به طور کلی ۲۹/۶ درصد از فعالیت‌های کتابخانه به طور مشترک برای هر دو گروه در نظر گرفته شده است که به نظر منطقی می‌آید. اما در دو زمینه مرجع‌شناسی تخصصی و اداره کتابخانه هیچ‌گونه فعالیت مشترکی در نظر گرفته نشده است و کلیه کارها به کارشناسان اختصاص داده شده است، در صورتی که نزدیک به ۳۰ درصد از کار انجام شده توسط کاردانها در این زمینه است.

در مورد اداره کتابخانه که ۱۲/۷۱ درصد از فعالیت‌های کاردانها را تشکیل می‌دهد، هیچ‌گونه آموزشی در برنامه دوره

به اندازه محل کار و نیز نوع کتابخانه‌ای که در آن اشتغال پیدا می‌کنند به صورت استاندارد مشخص شده در اختیار مدیران کتابخانه‌ها و نیز سازمان امور اداری و استخدامی قرار گیرد تا هر یک از فارغ‌التحصیلان در جایگاه درست خود قرار گیرند.

۳- پیشنهاد می‌شود که حاصل کار کاردانها مورد بررسی قرار گیرد تا چنان که این گروه از شایستگی بیشتری برخوردار است قسمتی از وظایف در نظر گرفته شده برای کارشناسان به عهده آنها گذارده شود و برنامه آموزش کارشناسان با توجه به تغییرات سریعی که در این علم بوجود می‌آید و نیز تغییراتی که در تکنولوژی پیش می‌آید تجدید نظر گردد.

مراجع

- 1- Kronick DA, Rees AM, Rothenberg LB 1972. An Investigation of the educational needs of health science library manpower. *Bulletin of the Medical Library Association*. 60 (2): 292-300. Quoted in Makinen, Ruth. H., Speer, Susan. 1993 Paraprofessional Staff: a review and report on current duty assignment in academic health sciences Libraries in North America. *Bulletin of the Medical Library Association*. 81 (2): 135-140.
- 2- Roper, FW etal 1978. Survey of health sciences library technicians. *MLA News* (98) 6-7. Quoted in Makinen, Ruth H., Speer, Susan. 1993 Paraprofessional staff: a review and report on current duty assignment in academic health science Libraries in North America, *Bulletin of the Medical Library Association*. 81 (2) 135-140.
- 3- Makinen, Ruth H. Speer Susan 1993. Paraprofessional staff: a review and report on current duty assignment in academic health science libraries in North America. *Bulletin of the Medical Library Association*. 81 (2): 135-140.
- 4- Johna, Merida L., Blide, Lestlie. 1990. Differences in roles between entry-level ARTs and RRAs. *Topics in Health Record Management*. 10 (4): 61-70.
- 5- Osborn, Carol E 1992. Roles and Function of medical record personnel: Are two credentials needed? *Journal of Health Information Management Research*. 1 (1): 16-34.

کاردانی در نظر گرفته نشده است. در صورتی که در برنامه مصوب اداره کتابخانه‌های کوچک اسلامی روستاها، آموزشگاهها و اداره کتابخانه‌های عمومی شهرهای کوچک برای آنها پیش‌بینی شده است. اداره یک کتابخانه هر اندازه هم که کوچک باشد نیاز به بعضی از مهارت‌های مدیریتی دارد که لازم است در این مورد تجدیدنظر شود.

اگر چه درصد مشاهده شده برای فعالیت‌های مجموعه‌سازی، سازماندهی و خدمات عمومی کارشناسان از درصد مورد انتظار برنامه مصوب بیشتر است و در این مورد تفاوت معنی‌داری مشاهده می‌شود اما در جمع به علت این که دو فعالیت مرجع‌شناسی تخصصی و اداره کتابخانه ۱۰۰ درصد برای کارشناسان در نظر گرفته شده (که در مجموع قریب $\frac{1}{3}$ از کل فعالیت کارشناسان را تشکیل می‌دهد) تفاوت معنی‌داری دیده نمی‌شود و فرضیه پژوهش در این مورد رد می‌گردد.

مشاهده شد که $\frac{58}{4}$ درصد از فعالیت‌هایی که باید صرفاً توسط کارشناسان انجام می‌شد توسط کاردانها انجام گرفته است. یعنی در مورد کیفیت انجام تقریباً $\frac{2}{5}$ از فعالیت‌های کاردانها نمی‌توان اظهار داشت که آیا کاردانها دارای شایستگی انجام کار پیچیده تر هستند یا این که محظورات کتابخانه‌ها، آنها را وادار به انجام کار سطح بالاتر کرده است. از طرفی در این مورد نمی‌توان قضاوت قطعی نمود، زیرا پرسشنامه‌ها توسط خود افراد تکمیل شده و ممکن است بعضی از آنها توانایی‌های خود را بیشتر از آنچه واقعیت دارد در نظر گرفته باشند. یافته‌های مربوط به آزمون استفاده از انواع منابع مرجع که در هر دو سطح مشترک است نشان می‌دهد که توانایی‌های کارشناسان و کاردانها تقریباً برابر است.

پیشنهادات

۱- با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود که نیاز به آموزش در هر دو سطح بررسی شود تا از قرار گرفتن هر یک از این دو گروه در جایگاه دیگری جلوگیری شود و از بودجه و نیروی کادر آموزشی محدود این رشته بهره بیشتری گرفته شود.

۲- پیشنهاد می‌شود که نقش و توانایی‌های این دو سطح به تفکیک با توجه به نوع خدمتی که انجام می‌دهند و نیز با توجه